

Naar een schilderij van C. van Cuylenburg

1795

WILLEM BILDERDIJK

DEN ACHTTIENDEN DECEMBER 1831 stierf de man, die Paulus' woord: „Ik sterf allen dag,” in meer dan één zin tot het zijne had kunnen maken. Er zou een lang opstel te schrijven zijn over het onderwerp: Bilderdijk en de dood. Wat is dat toch geweest bij dezen mensch: dat „sterven” — dat stervend leven, stervend zingen, stervend profeteeren! Zwaarmoedigheid? Verlangen? Vrees? Het een en 't ander? Hij moet eens gezegd hebben, dat hij stellig geloofde, dat hij op zekeren dag geboren was — dit was het begin geweest van de levensmisère, en dat hij eens sterven zou — en dit zou er het eind van wezen; en wat er tusschen deze gebeurtenissen in lag, dat was de moeite niet waard, om er veel over te zeggen. Deze mensch is te teekenen met louter tegenstellingen.

Hij was een geleerde, een genie — en hij heeft onvergeeflijke fouten gemaakt op wetenschappelijk gebied; belachelijkheden gedebiteerd, waarmee hij velen vroolijke oogenblikken heeft bezorgd. Hij overschatte zijn kracht: zijn kennen zoowel als zijn kunnen; hij overdreef in het poneeren van stellingen, in het uitflappen van meeningen — en zou zich hebben doodgevochten ter wille van de waarheid, de onopgesmukte, loutere waarheid.

Zelfverblindend deed hem spelen met het recht; de leugen van de ontrouw bevlekte zijn leven — en hij kruiste onvermoeid de lans met die het recht traptten onder den voet; hij waardeerde echtelijke trouw meer dan het fijnste goud.

Hoogmoedig was hij; ongenaakbaar in zijn trots; ijdel als „heer van Teisterbant” — en hij voelde zich nietig schepsel, machteloos sterveling.

Zijn drift overschreed ver de grenzen van betame-

lijkheid en billijkheid; hij stootte af door bijtende critiek, die den toets der rechtvaardigheid niet doorstaan kon — en zijn medelijden was diep met wat verdrukt werd en verguisd.

Fel was deze man in zijn haat — en hartstochtelijk in zijn liefde.

Stroomen verzen goot hij uit, waarin valsche beeldspraak schrijnt, verzen met aanloopjes en uitweidingen, die het geheel bederven — en echte zanger, taalvirtuoos, schonk hij zijn volk levenskrachtige poëzie.

Men kan hem betrappen op inconsekwenties, die verbijsteren — en hij was logisch denker als weinigen.

Houden we maar op.

Bilderdijsk was de mensch der contrasten. Disharmonie vervalschte menig levenswerk. We kunnen het ook zóó zeggen: hij was een mensch.

En wat is de mensch!

Hij heeft zijn ziel opengebroken en ieder laten kijken tot in de hoeken.

„Veelzijdig zondaar” — ja zeker. Maar een zóó verbijsterend eerlijk mensch, dat hij voor aller oog zich het masker bond voor het gelaat. Weinig vrienden had deze eenzame en vijanden bij de vleet. Vereerders, die zich niet konden ontworstelen aan zijn invloed, ondanks eigen principe. Heeft Van Lennep niet levenslang dien invloed als een druk gevoeld? Van Lennep, die allermint ééns-geestig met hem was, na de privaatscolleges van dezen hoogleeraar zonder leerstoel! En hebben Da Costa en Groen Bilderdijsk lessen niet beschouwd als een rijkdom in hun leven!

Het boek Prediker moet wel zijn lievelingsboek geworden zijn. En Psalm 90 zijn lijfpsalm. Want zijn leven is „moeite en verdriet” geweest.

Met kameraden heeft hij in zijn jeugd nooit gevochten: hij was van zijn zevende tot zijn achttiende jaar aan stoel en kamer gebonden door een voeteuvel. Maar later heeft hij gevochten: tegen den geest des tijds. Als men van hem als advocaat den eed vergt op de nieuwe beginselen in den Franschen tijd, is een beslist neen! zijn antwoord. Oranje blijft hij trouw in zijn hart, al weet hij de vreemde macht te waardeeren, die den revolutiegeest bedwong.

Deze mensch is gemarteld door duizend ergernissen, waarbij heel wat zelfgedachte. Hij schold zijn wezenlijke en vermeende vijanden uit: het waren muggen, wespen of apen; het was wormgespuis en hij zocht in de fauna der wereld naar het afzichtelijkste om er zijn slachtoffers mee te vergelijken. Er is veel te verklaren uit de omstandigheden.

Zijn knorrigheid, zijn wispelturigheid, zijn sarcasme — we begrijpen het allemaal.

Slapeloze nachten moesten doorgestreden. Nooit voelde hij zich gezond en nooit was hij opgewekt. Zijn leven is lijden geweest: armoë, pijn, miskenning.

In gezelschap was hij onuitstaanbaar. Hij schuwde, hij verachtte het. Deze geest ergerde zich aan de banaliteiten, aan de pietluttigheden van allerlei gesprekken. Aan de oppervlakkigheden en nietswaardigheden in woorden.

Hij kreeg geen contact met het platvloersche. Hij bleef alleen in zijn wereld. Maar die wereld was groot, die wereld was het heelal. Alleen bleef hij. Al heeft een Da Costa hem die eenzaamheid dragelijk gemaakt, en al was zijn tweede vrouw, Catharina Schweickhardt, hem een steun, waarvoor hij den hemel heeft gedankt.

Zenuwpatiënt was Bilderdijk zijn heele leven. Zonneschijn haatte hij, omdat hij meende, dat zijn gestel geen zon hebben kon.

Naar een schilderij van Ter Borch

Het huwelijksaanzoek in vroeger dagen

Zijn eerste huwelijk was een ellende geweest. Willem Bilderdijk en Rebecca Woesthoven verstonden elkaar niet. De vleiende minnedichten op deze „Odilde,” de „aanbiddelijkste,” de „engel des hemels” werden een bespotting. De „min” daalde ver onder nul. Het leed was niet van de lucht. Elf jaren is hij „balling 'slands” geweest. En in zijn eigen land zwierf hij van de eene stad naar de andere. Nergens was hij thuis en geen enkele woning van de vele, die hij betrok, gaf hem tevredenheid en rust. Van den vroegen morgen tot den laten avond gaf hij vaak les, soms vijftien uren aaneen. En een goed deel van den nacht was voor ingespannen studie bestemd.

Twee jaren heeft hij in Duitschland geleefd op droog brood en water. In strenge winters kwam er geen vuur in huis. Aan de mode stoorde hij zich natuurlijk niet, maar zijn linnen noemde hij iets slechter dan de overtrekken der vloermatten bij zijn ouders. In 1812 klaagde hij, dat hij honger leed en het allernoodzakelijkste aan kleding miste en dat zijn vrouw bezweek onder het gebrek.

In een tijd, dat het wat beter ging, leefde hij op veel te grooten voet, wat weer noodlottig werd voor de naaste toekomst. Zoo drukten geldzorgen dezen man neer, die de kracht van het geld niet kende. Boedel en bibliotheek werden voor schuld verkocht.

Niet alles komt hier op de debetzijde voor Bilderdijk. Op geld, dat hem toekwam, heeft hij soms lang moeten wachten en men heeft hem met een onbillijk honorarium voor subliem werk, afgescheept.

Het professoraat, dat hij begeerde en verdiende, ging hem, door kleinzieligheid van tegenstanders, tweemaal voorbij.

Van zijn veertien kinderen stierven er twaalf weg. En ondanks dit alles — ondanks zonde en zorg en verdriet — ondanks grievend leed, dat een zwakkere natuur verpletterd had — is hij geweest een man van nationale beteekenis — een dichter van naam — een taalkenner, die het wezen van de taal begreep en aanvoelde, al heeft hij haar helaas niet opgevangen uit den volksmond — een historiekennner, die zich meermalen vergiste — toegegeven — maar die toch het leven van ons volk heeft gebeeld en die geloofde in de Godsregeering en daarom ook aan de beteekenis van het Oranjehuis voor ons volksleven — een rechtsgeleerde, wiens pleidooien meesterstukken werden genoemd — wat is deze man al geweest; wat is hij niet geweest! Hij kende het leven en hij kende zichzelf. Hij wist het wel, dat zijn grootste vijand Willem Bilderdijk heette. Hij heeft gestreden meer dan de vroomste heremiet, die zich geeselde met het knoopentouw. Hij heeft den Booze wederstaan, al leed hij keer op keer de nederlaag. Geworsteld heeft hij tegen den geest uit den afgrond: man tegen man. Hij is gezift als de tarwe. Het goede, dat hij wilde, deed hij niet. Het kwade, dat hij niet wilde, deed hij. En in zijn bangste oogenblikken heeft hij het God gezegd, dat hij de slechtste aller menschen was. Uit de benauwdheid stootte hij de kreten naar den hemel, om genade. Dien hemel geloofde hij het Vaderhuis met vele woningen, maar de poort was voor hem gegrendeld. „Levenslang moest de Heiland met hem twisten.”

Hij kan niet bidden en vraagt aan Gods volk dit voor hem te doen. En als hij zelf tracht zijn ziel op te heffen naar den hemel, smeekt hij om niets, „noch om kruis, noch om troost,” maar hij geeft zich over aan den God zijns levens: „Ach, leer Gij mij, hetgeen ik bidden mag.”

Deze mensch voelde, dat er om zijn ziel gestreden

werd. En waarom? Omdat hij in zijn beste oogenblikken den vrede zocht bij het Kruis. Omdat in het diepste zijns harten het zwakke verlangen leefde, den Heiland te volgen. Omdat hij voelde, dat hij Jezus noodig had om gelukkig te kunnen leven en blijmoedig te kunnen sterven.

En dan strompelde hij weer op grooten afstand achter Hem aan. Het bleef vallen en opstaan — tot het einde.

Het was op Bilderdijk gemunt, omdat deze zwakkeeling bij wijlen een kracht ontwikkelde als een geweldige reus, en dan den moker beukte op de poorten der hel.

Gevangen in der boozen netten, maar om, als hij één arm vrij had, te vechten tegen den geest der eeuw, die het had toegelegd op de vernieling der levensfundamenten.

Op elk levensterrein riep hij zijn volk tot „Wet en Getuigenis.” Als Da Costa zijn „Bezwaren” den eeuwgeest in het gelaat slingert, volgt Bilderdijk met zijn „Toelichting” en beide helden worden gedreven door de liefde, die behouden wil en behoeden voor dreigend gevaar.

Bilderdijk is Bilderdijk gebleven.

Na den dood van Catharina Schweickhardt in 1830, wenschte hij als Hottentot geboren te zijn. En hoe vaak heeft hij als Job gewenscht, nooit te hebben geleefd.

Het uur der verlossing sloeg den achttienden December 1831.

„Ach, de dagen onzer plagen, lieve broeders gaan voorbij” — had hij gezongen twintig jaar vroeger.

De laatste uren waren die van een grauwen winterdag, van een donkeren dag voor het Kerstfeest. Een vriend vraagt hem, of hij gelooft, dat Jezus voor hem in het Vaderhuis plaats heeft bereid. En Bilderdijk antwoordt met een beslist: ja.

De laatste vijand valt hem aan en weer lijdt de zwakke mensch de nederlaag en is hij tegelijk „meer dan overwinnaar.”

De ruiten van de sterfkamer dreunen: Gods donder ratelt boven Haarlem als indrukwekkend klokgelui in de wolken des hemels, bij de uitvaart zijner ziel.

Hij heeft gewenscht, dat al het menschelijke in zijn schriften vergaan zou, als slechts datgene wat uit God was, mocht blijven.

Deze wensch is vervuld. God heeft Bilderdijks arbeid gezegend en anderen zijn tot dien arbeid ingegaan.

Op den 22sten December draagt men het overschot van Willem Bilderdijk naar de St.-Bavo. Da Costa snikt iets van een lijkrede. Maar als de kist daalt in de diepte, klaagt het orgel de melodie van den twee-en-veertigsten psalm.

Zoo was het ook.

Een „hijgend hert.” Maar — „de jacht ontkomen!”

A. L. V. H.

